

ДОСЛІДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВО-ІСТОРИЧНОГО КОМПЛЕКСУ "СКЕЛЯ"

Власенко Руслана Петрівна
Кандидат біологічних наук, доцент

Квацало Яна Павлівна
Студентка 2 курсу
спеціальність 014.07 Середня освіта (Географія)
Житомирський державний університет
ім. Івана Франка
м.Житомир, Україна

Вступ. Житомирська область багата на різні історичні пам'ятки, які внесли вагомий внесок в розвиток нашого краю. На перший погляд багатьом може здатися, що цікавих та величних місць у Житомирській області не дуже то і багато. Однак, це не зовсім так. Місто Коростень зіграло в історичній долі області прогресивну роль. Багато що довелося випробувати і бачити нашому місту, воно знало славу зльоту і гіркоту падіння. Радянська історія досі повна нерозгаданих таємниць - це добре розумієш в таких місцях, як Військово-історичний комплекс «Скеля». Це місце є дуже цікавим та пізнавальним у зв'язку зі значним оновленням експонатів та історичних даних, а також важливим залишається питання збереження цілісності комплексу. Матеріалів, присвячених вивченню цієї теми, недостатньо. Тому дослідження історії мого міста, його славної сторінки в історії - найактуальніша тема для вивчення культурної спадщини і краєзнавства нашої області.

Мета. Дослідити історію створення військово-історичного комплексу «Скеля», з'ясувати нові факти щодо його створення та існування, дізнатись особливості будівництва та створення комплексу на території міста Коростеня Житомирської області.

Матеріали і методи. При проведенні дослідження використані матеріали з історичних джерел, зібрані на території Коростенського району. Також був

використаний емпіричний метод дослідження. завдяки цьому методу я отримала різнобічну інформацію про стан об'єкту.

Результати та обговорення. Досліджуючи історію військово-історичного об'єкту, було з'ясовано, що найбільше літературних матеріалів знаходиться в архівах Німеччини та Росії. Нажаль в Росії більша частина документів досі засекречена, а деякі знищені і отримати дозвіл майже нереально. На відміну від Німеччини, де всі архіви систематизовані та відкриті для будь-кого. Коли Коростень був окупований німцями в 1941-му році, їм вдалося детально дослідити об'єкт. Тому не дивно, що вони мають найбільше достовірної інформації [1].

У 1930-ті роки почалося будівництво надсекретного підземного об'єкту. Документальних свідчень щодо перебігу будівництва та його введення в експлуатацію донині не виявлено в жодному архіві [5]. Робітники так само, як і особливі спеціалісти окремого полку НКВД, які технічно оснащували бункер, не знали над яким проектом вони працюють. Місцеві старожили запевняють, що кожен працівник мав допуск лише в одну кімнату, і то ненадовго. Будівництво комплексу почалося ще за часів, коли Німеччина ще не була ворожою державою. Площа комплексу складає – 1052 кубометри, а довжина тунелів – 156 метри (Рис.1).

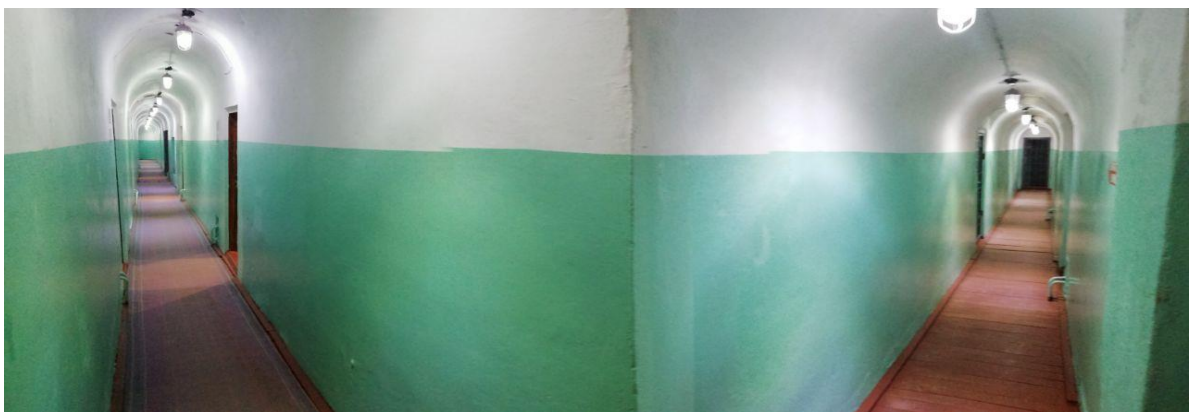

Рис.1. Фото тунелів в підземеллі

На початку бункеру – неприступний вхід. Досліджуючи комплекс важко не помітити величезні та масивні двері, масою три та півтори тонни, які дотепер здатні витримати прямий постріл з гармати. Далі на вході знаходиться

санпропускник та тамбури дегазації. Завдяки системі вентиляції всередині не відчувається холоду, середня температура повітря без опалення становить +16 градусів [4]. Також є колодязь для подачі питної і технічної води та проведений телефонний зв'язок, всі ці ресурси працюють і нині. Заходячи всередину немає відчуття скутості та дискомфорту, все продумано до найменших деталей. Підземелля кількарівневе – дослідники свідчать, що це три поверхи, є версії, що їх більше, але достеменно кількість невідома. І досі там відкривають нові приміщення, ходи тощо. Однак доступний для екскурсій і вивчений дослідниками лише другий. Верхній коридор завдовжки 200 метрів, але вхід туди замуrowаний. А про нижній поверх – розміщений на глибині 70 метрів – під товщею граніту і дном річки Уж [3].

Приголомшує той факт, що «Скеля» і сьогодні здатна витримати удар атомної бомби. Адже товщина стін становить майже 40 метрів. Це унікальна інженерна споруда, якій немає аналогів у світі.[6] На даний час, у підземеллі налічується – 36 кімнат. Інші кімнати були технічними або слугували для бойового чергування. Лише одна кімната була призначена для відпочинку – це кімната Сталіна. В ній були шкіряні дивани, картини, а також дорогі меблі, що дуже дивно для звичайного командного пункту (Рис.2).

Рис.2. Кімната відпочинку або зал Сталіна

Це єдина кімната, яка займала майже два поверхи в ній, був запасний вихід на другий рівень, тому місцеві старожили, припускають, що вона була призначена для самого Сталіна.

Кімната особового відділу НКВС – окрема кімната й охорона належала офіцерам НКВС (народний комісаріат внутрішніх справ), з метою перевірки особового складу військ на відданість комуністичній владі. При кожному корпусі та полку обов'язково був свій відділ НКВС (Рис.3). Всі без виключення дуже боялися потрапити на допит офіцерів НКВС, бо в більшості випадків все закінчувалось трагічно. І звичайно не обійшлося без Сталіна, бо контролювали об'єкт не прості військові, а спеціалізований полк НКВС.

Рис.3. Кімната особового відділу НКВС

Для більшої зацікавленості відвідувачів у підземних кімнатах облаштовують нові виставки. Тут працює єдиний в Україні музей протигазів, є навіть засоби для захисту собак, коней та корів. Також були захисні камери для новонароджених. Всі ці захисні протигази були виготовлені в роки Першої світової війни.(Рис.4.,а,б)

а

б

Рис.4. Захисні протигази: *а* – для собак, *б* – для людей.

Коростень – це місто, яке свого часу змінило стратегію військових дій Гітлера. У Житомирській області функціонувало два штаби укріплених районів - у Коростені та Новограді-Волинському (Рис. 5) .

Рис.5. Територія Коростенського укріпленого району

Коростеньський район разом із командним пунктом налічував 456 об'єктів – це кулеметні або артилерійські ДОТи (довготривалі вогневі точки). Вони будувалися із залізобетону, всередині них розміщувалося три амбразури з кулеметами «Максим» та перископом для спостереження за полем бою. У ДОТі перебувало до 20 людей особового складу. Ці об'єкти відіграли значно важливішу роль у перші дні війни, ніж Брестська фортеця, яку обороняли 22 дні. Бої у межах Коростенського укріпленого району тривали 50 днів і фактично змінили хід війни, бо Гітлер присвятив Коростеню п'ять директив, якими змусив зупинити наступ на Москву і повернути війська для здобуття Києва. Бої під Коростенем тривали з 12 липня до 22 серпня 1941. [2].

Висновки. В результаті дослідження опрацьовано літературу з даної проблематики. Доповнено відомості про існування комплексу «Скеля». З'ясувано, що Коростеньський комплекс змінив план дій Гітлера в часи війни, тим самим зупинивши наступ на Москву, давши час на укріплення тилу. Досліджено складові комплексу, що є унікальними та не мають аналогів в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Батрак В. У коростенській «Скелі» досі діють довоєнні каналізація і телеграф [Електронний ресурс] / Валентина Батрак // Visnik. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <http://visnik-press.com.ua/?p=1833> .
2. «Коростень: історія древлян, таємнича “Скеля”» <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/2562456-tisacolitnij-korosten-istoria-drevlan-taemnica-skela-i-deruni.html>
3. Гарбарчук К. «Бункер Сталіна» і сьогодні може захистити навіть від атомної бомби» [Електронний ресурс] / Кость Гарбарчук. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.volyn.com.ua/news/114755-bunker-stalina-i-sohodni-mozhe-zakhystyty-navit-vid-atomnoi-bomby> .

4. «Військово-історичний комплекс «Скеля» (м. Коростень)»
[Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zefit.in.ua/vijskovo-istorichnij-kompleks-skelya-m-korosten/> .

5. Місто Коростень –Житомирщина туристична : краєзнавчі нариси – М. М. Костриця, М. Ю. Костриця; за ред. М. Ю. Костриці. – Житомир, 2009. - С. 316-319

6. Москаленко В. В. Книга про Коростень – Володимир Москаленко, Валерій Нечипоренко, 2003. - 116 с.